

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՂԲԱՏԻ ԴՊՐՈՑԻ ՄԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑ

(ԴԵՏԱՇԷՆԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԸ)

Պ.

Այժմ անցնինք մանրանկարչութեան նկարադրութեան. սկզբում 6ր — 7ա, 8ր — 9ա, 10ր — 11ա, 12ր — 13ա, 14ր — 15ա, խորաններն են, կամար եւ կոշուած, յունարէն *καμάρα* բառի փոխառութեամբ: Առաջին զոյգը վերից վար եւ իրար կցուած երեք կիսաշրջանակներ են, որոնց միջի տարածութեան վերայ գրուած է եւսերիտսի եւ կարպիտանոսի թղթակցութիւնը: Կիսաշրջանները անմիջապէս եղբորոջ շրջանակները կապոյտ են, երկու սակեղծերի մէջ, շրջափակուած կարմրագլի մի քառանկիւնում: Այս քառանկիւնու եւ կիսաշրջանների մէջ եղած տարածութիւնը ծածկուած է կանաչ եւ կապոյտ աղւաւանման զարդերով, իրարից բաժանուած ոսկեղծերով: Այս քառանկիւնին շրջանակուած է զարծնու մի աւելի մեծ քառանկիւնի եզրազարդով, որի մօտիւններն են մէջ ընդ մէջ եռատերեւի եւ հնգատերեւի մի շարք, կապուած իրար հետ ցօղուններով, եռատերեւները բոլորակի մէջ, իսկ հնգատերեւները ներքեւից փոքրիկ աղեղներով կապուած նրանց հետ: Եռատերեւների ներքեւի զոյգ թերթերը կապոյտ են, եղբուած սպիտակով, իսկ վերեւի տերեւը, որ բարձրանում է երկուսի միջից, կանաչ տերեւների հպման երկու անկիւններում մի մի կարմիր գնդակ: Հնգատերեւի ներքեւի զոյգը ըստ ամենայնի նման եռատերեւի ներքեւի զոյգ տերեւներին, իսկ նրանցից ծլած կանաչ տերեւները սրածայր. երկու կանաչ տերեւի մէջ տեղում մի կարմիր տերեւ: Շրջանակի ձախ թևի մէջ տեղում մի վարդեակ, կանաչ եւ կապոյտ տերեւներով, պորտում կարմիր գնդակ: Վերեւի անկիւններում մի մի երկար եւ ոճաւորած հնգատերեւով զարդ. ներքեւի տերեւները կապոյտ, միջինները կանաչ, իսկ ծայրինը

կարմիր, տերեւների հպման տեղերում մի մի կարմիր գնդակ: Ճակատի զարդը կապուած է արմաւենիկից: Բոլորովին այն կազմութիւնն ունի եւ 7ա., միայն այս տեղ աղւաւածե զարդերը անկիւնից անկիւն կտրուած, խաչածեւ թեք զծերով, հուպ տուած քառանկիւնների մէջ: Ներքեւի լուսանցքի եզրազարդն էլ ցօղունների հիւստածք է: Արտաքին շրջանակների երկրորդ ծածկուած սակեղծով, բայց արդէն զուեւատուած եւ մասամբ թափուած:

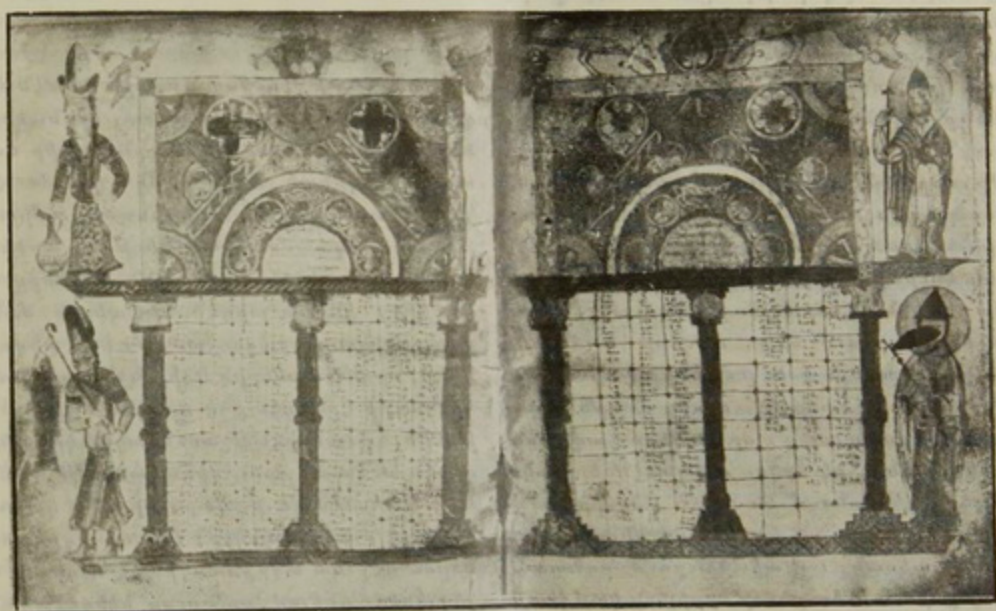
Աւելի հետաքրքրական են 8ր — 9ա. իրար նմանութիւն բերող խորանները, (*պատկեր 1*), իւրաքանչիւրը 21×14 սմ. մեծութեամբ, բուն խորաններից չափուած, 8ր-ի լիւնեւի մէջ «Կանոն Ա. յորս ըստ նոսին ածան չորեքին. ածան Մաթէոս, Մարկոս, Ղուկաս, Յովհաննէս». իսկ 9ա. «Կանոն Բ. յորս երեքն Մաթէոս, Մարկոս, Ղուկաս» գրուած: Առաջին խորանը հաստատուած է երեք սեան վրայ, խորիւսների տակ մի գերանածեւ՝ զարդարուած երկարածիկ օղակների շղթայով. խորիւսի յատակն աւելի լայն է, տափակ եւ իրար վերայ դրուած պլիտաներով, ներքեւից վեր հետզհետէ նեղանալով. վերջին օղակածեւ պլիտայի վերայ բարձրանում է սեան բունը, ոչ բոլորակ, այլ տափակ երեսով, ուրեմն քառանկիւնի, միջին մասում հիւսկէն զարդով: Սոյսիկ յատակը գարձնալ տափակ է, իսկ բուն զարդը իրար կպած երկու նշատերեւ, ծայրերը հակառակ ուղղութեամբ, որոնց վերայ գրուած է երկրորդ պլիտան իբրեւ հիմք սիւնների վերայ ձգուած գերանի: Միջին սեան բուն խոյակը գնդակածե է, երկու պլիտայի մէջ, իսկ քարիսին էլ իւր վերին մասում օղակով չէ փակուած, այլ բունը խրուած է պարզ եւ տափակ պլիտայի մէջ: Սիւնների գլխին

ձգուած է գերանը, եղբրուած երկու կողմից բարակ եւ հանգուցաւոր գծով, իսկ միջին տարածութիւնը ծածկուած է զոյգ պարաններէ հիւսուածքով, պտոյտների մէջ մի մի կարմիր գնդակով: Մէջ տեղի սեան գլխին լուսնան է երեքքառորդական կամարի տակ. կամարի ճակատը դարդարուած եռատերևի եւ հնգատերևի իրար յաջորդող շարքով:

Բուն խորանը քառանկիւնի է, որի ներքին շրջանակը սիւնների վերայ ընկած գերանն է, իսկ երեք կողքերից կապոյտ ֆոնի վերայ արմաւենիկի եռաճիւղերով

բուած: Վերին անկիւնների զարդերն էլ, զրսից, արմաւենիկի եռատերև է, միջինը սուր եւ կարմիր գնդակներով տերևների հպման տեղերում:

Բայց աւելի ուշադրութեան արժանին արտաքին լուսանցքի (Տբ.) երկու մարդկային ֆիգուրներն են (պատկեր 1). մէկը ներքեւի, միւսը վերեւի գերանի վերայ կանգնած: Գոյանից ներքեւինը, 11 սմ. մեծութեամբ, հազած է երկար պտուղօտ, մէջքում գօտեւորած, թէև չի երևում այն հաղուստի ծալքի տակ ծածկուած լինելով: Հաղուստի բուն դոյնը զորշ գեղին է, բայց

(պատկեր 1)

զարդեր: Քառանկիւնու անկիւններում ներսից՝ մի մի վէջերածե զարդ կայ, մէկն էլ ճակատում, որտեղից երկու ճառագայթաշերտեր ուղղուած են դէպի ներքեւի անկիւնները, եղբրուած կապոյտ գծերով, իսկ նրանց միջին տարածութիւնը ռսկի ֆոնի վերայ պարանահիւսի ոլորապտոյտով զարդարուած: Նման մի մի ճառագայթ էլ վերեւի անկիւններից ուղղուած են դէպի լուսնատի ճակատի զարդը քառանկիւնից դուրս մի հնգատերև է, երեք կարմիր գնդակներով, առնուած բոլորակի մէջ, իսկ շուրջը արմաւենիկի կանաչ տերևներով զարդա-

զարդարուած երկու՝ կարմիր, վերան սեւազօր զարդերով ծածկուած՝ ժապաւէնով, որ գօտեւորակից մինչև քղանցքի ծայրն է հասնում, իրեւ հաղուստի անմիջական մասն ոչ ազատ, եղբրուած սեւ գծերով: Հաղուստի ծալքերը յետեւի կողմից ձևակերպուած են շնորհալի կերպով, սեւ ու գորշ գծիկներով: Գօտից բարձր նոյնպէս երևում են կարմիր ժապաւէնածե զարդերը, որ ուսի վերայից աջից ձախ կտրում է կուրծքը եւ ապա կողքից իջնում մինչև գօտին, որ հաղուստի բացուածքի եւ կոճկուելու ուղղութիւնն է ցոյց տալիս: Նոյն

ժապաւէնաձեւ զարդը տեսնում ենք եւ թեւերի վերայ, որ իշխանական ծագման նշանն էր հին ժամանակում, հետագայում դառնալով ընդհանուր զարդ։ Ուսերի վերայից նոյնպէս երեւում է այդ կարմիր կտորը, բայց առանց գծազարդերի, եզերուած միայն սև դժով։ Կուրծքը եւ թեւերի վերին մասը բուն հագուստի կտորից է, բայց ասեղնեղործուած բուսական զարդերով։ Գլխին զրել է բարձր սև երկձիւղ գլխարկ. ճակատը, ինչպէս բաժանուած մասերը ներսից, զարդարուն. գլխարկի յետեւի մասի (ճիւղի) գլխին մի ցցուն զարդով։ Գլխարկի, ինչպէս եւ հագուստի ընդհանուր ձեւակերպութիւնը նման Զաքարէ եւ Իւանէ սպասաւորների պատկերաքանդակին՝ Հոռիճոյ վոնքի արեւելեան պատին (տ. մեր Խաղրակեանք կամ Պոռչեանք աշխատութեան շապիկը)։

Դէմքն առանց մազերի, բոլորակ, քիթը, աչքերն ու յոնքերը գեղեցիկ ձեւակերպուած։ Ծակատի վերայ գլխարկի տակից երեւում են գոնգուրների երկու փունջ, իսկ կուրծքի վերայ իջնում են երկու սև ժապաւէններ, որոնցմով կապուած են յետեւից, կարծում ենք, մազերը. այս երեւոյթը նկատելի է եւ լուսանցքի միւս ֆիգուրներին նկատմամբ, որոնց մասին խօսք կ'լինի. մանաւանդ, որ մազերը չազանակազոյն են, իսկ երկու ժապաւէնները սև։ Թեւերը վերջանում են նեղ եւ կարմիր բազալանով, որ նոյնն է, ինչ որ միւս մասերում տեսանք։ Զախ ձեռքում բռնած է զարդարուն եւ ծոպաւոր սրբիչ մը կամ թաշկինակ. այս մի եւ նոյնը նկատելի է նաեւ վերին պատկերի մէջ, նաեւ կլիկեան շրջանի արքայական պատկերներում։ Աջ ձեռքով բռնած ուսին է զրել մի կեռագլուխ փայտ, կեռից մի ձուկ կախուած. փայտը կարմիր է, ուրեմն, ներկուած։ Վերելը գրուած է փոքր երկաթագրով. «Շերենիկ քանի գաս ձուկն բեր»։

Կոշիկները երկու գլխաւոր զոյն ունին, կարմիրն ու դեղնաւունը. ճիտկի առաջին մասը կարմիր է, իսկ յետեւին դեղնաւուն, սև գծով ստուերած. ճիտկերի վերել մասում կապերն էին, որոնց սև ծոպերը կախուած են ճիտկերի յետեւի կողմից։ Ոտքերի մասը դեղնաւուն է, իսկ կրունկը մինչև ոտքները կարմիր, դարձեալ սև գծե-

րով իրարից բաժանուած։ Կոշիկները կրունկ չունին, որի նմանը զործածական է մինչև այժմ էլ Վրաստանում։ Անդրվարտիկը, բնականաբար, չի երեւում, անցրած էր ճիտկերի մէջ։

Պարանոցի տակ երեւում է սպիտակ շապիկը, պարանոցի եւ կուրծքի բացուած քները եզերուած սև գծերով։

ԳՐԱՐԵՒԻՆ ՍՐԲԵՊՍ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Շարունակիկ)

ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

553 թուի Դուինի ժողովի կողմէն Աղեքսանդրիա ուղարկուած հայ կրօնաւորներէն մէկն էր նաեւ կրօնական ընտիր ճառերու հեղինակ Եղիշէ վրդ. որ եւ Զ. Դարու պատմիչը կը հանդիսանայ. միայն թէ անոր պատմութեան նիւթը դարձեալ ե. դարի հայի զիւցազնական զործերը կը կազմեն, ինչ որ արդէն Փարպեցին մանրամասն պատկերացուցած էր։ Եթէ ընդունինք, որ 553 թուերին Եղիշէն 15 տարեկան կրօնաւոր էր, պէտք է որ ծնած լինի 528 թուին, հաւանօրէն Ռշտունեաց երկրի գիւղերէն մէկում, որու վիճակաւոր Ռշտունեաց Սահակ կապ.ը կարեւոր դեր կատարեց այդ ժամանակները։ Իր բոլոր դրուածներու մէջ նա Աղեքսանդրեան ուսումը կը յեղյիղէ, զնկելով դատուող եկեղեցականներու բերանը կամ դաւանական թղթերու մէջ՝ Փիլոնի մտքերը։ 565 թուերուն իր ընկերներու՝ Մովսէս Խորենացու, Դաւիթ Անյաղթի, Վրթանէս քերթողի եւ ուրիշներու հետ Հայաստան դարձաւ. մի աղմուկովից ժամանակ, երբ Հայ եկեղեցին երկպառակուած էր Սիւնեաց եւ Աղուանից պատճառով, եւ նետորականութիւնը նուաճումներ կը կատարէր։ Միւս կողմէն ալ Յունաց նենգամիտ սաղբաւքներով տիրող Պարսից իշխանութեան դէմ հայ մեծամեծներու կողմանէ խրտուսներ տեղի ունեցան, երբ մանաւանդ իշխանութիւնը Պարսկներու համար Դուինի մէջ ատրուչան շինեց, որ իր իրաւունքն էր կատարելապէս։ Հայ հոգեւորականութեան գը-